

ศิลปะการเป็นผู้นำ (คุณธรรมเบื้องต้นสำหรับผู้นำ)

น.ท.วิชิต วงศ์สายตา

ศน.บ.,น.บ.,ศษ.ม.

บทนำ

สภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันทำให้ทุกคนต้องต่อสู้ดิ้นรน เพื่อให้ตัวเองและครอบครัวอยู่รอดให้ได้ จึงเกิดการต่อสู้แย่งชิงกันในหลายมิติหลายเหตุการณ์เชื่อมโยงหลายประเด็น เกิดความขัดแย้งชิงกัน แย่งที่กัน ทำกิน แย่งถิ่นกันอยู่ แย่งคู่กันพิศواس แย่งอำนาจกันเป็นใหญ่ หลายสังคมหลายชุมชนที่ได้ผู้นำ หรือผู้ที่เป็นประธานในการนำหมู่ชนนำชุมชนไปสู่สิ่งที่ดี ก็จะทำพาชุมชนนั้นมีความสุขสงบร่มเย็น แต่ถ้าผู้นำหรือประธานในสังคมนั้นไม่ดี ไม่มีคุณธรรมก็จะเกิดไม่สงบเกิดความเดือดร้อนขึ้นในสังคมเพราะผู้นำเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการเป็นอยู่แม้ในสังคมเล็กระดับครอบครัว ชุมชน สังคมประเทศชาติ และประชาคมโลกได้

ผู้นำ (Leadership) ในสถานการณ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้ที่จะเป็นหัวหน้าหรือประธาน ต้องมีความรู้ความสามารถ และมีศิลปะในการครองตน ครองคน และครองงานอย่างดี จึงจะทำให้การเป็นผู้นำคนประสบความสำเร็จ และเป็นที่ยอมรับของผู้ตาม กัลยาณมิตรหรือผู้ที่ประสานงาน ผู้นำที่ดีต้องมีศิลปะการเป็นผู้นำ

ในที่นี้จะนำเสนอมิติในด้านพระพุทธศาสนา ในการนำมาเป็น “ศิลป์” หรือ “ศิลปะในความเป็นผู้นำ” ในข้อคิดธรรมะ เบื้องต้นของคนที่จะก้าวเดิน สร้างหรือฝึกศิลปะ หรือความเป็นผู้นำให้เกิดขึ้นในตน เพราะทุกสรรพสิ่งสร้างขึ้นได้ด้วยตน ความเป็นผู้นำเช่นเดียวกัน “ศิลปะในการเป็นผู้นำ” จึงเป็นศาสตร์และศิลป์ให้ผู้ที่ต้องการเป็นผู้นำที่ดีสามารถฝึกและสร้างได้ “ผู้นำสร้างได้”

ศิลปะความเป็นผู้นำในมิติทางพระพุทธศาสนา

มิติทางพระพุทธศาสนา มีธรรมะ หรือข้อคิด ข้อปฏิบัติใดบ้างที่จะสร้างสรรค์ผู้คนที่อยากจะก้าวเดินไปสู่ความเป็นผู้นำได้ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ศิลปะที่ผู้นำควรมีในมิติของทางพระพุทธศาสนา ในเวลาที่เหมาะสม ไม่สั้นและยาวเกินไปขอนำเสนอคุณธรรมเบื้องต้นที่สำคัญๆ ดังนี้

1. ศิล 5 มีเมตตา กรุณา มีอาชัพฎกตอง มีคู่ครองรักยินดี มีสัตย์ยังจริงแท้ มีให้แน่สดมั้น
2. ขรราวาสธรรม 4 จริ่งใจสัตย์ซื่อถือสัจจะ ฝึกหัดข่มจิตเป็นนิสัย อดทนอดกลั้นภายใน ทิ้งไปสิ่งชั่วในตัวเอง (สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ)
3. อิทธิบาท 4 พอใจมัน ขยันไว้ เอาใจใส่ ใช้ความคิด (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา)
4. พรหมวิหารธรรม 4 ปรารภนาตี มีทุกข์เข้าช่วย ยินดีเออววย ช่วยกรรมไม่นำพา (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา)
5. สปัธิสธรรม 7 รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน/สังคม รู้บุคคล
6. ศิลปะการครองใจคน โอบอ้อมอารีย์ วจีไพเราะ สงเคราะห์ผู้คน วางตนให้พอดี

ประการแรก มิตินทางพระพุทธศาสนาจะมองผู้นำ หรือศิลปะในการจะครองตน ครองคน และครองงานได้ จำต้องมีหลักในยึด หลักยึดเบื้องต้นทางพระพุทธศาสนา ก็คือ ศิล 5 ผู้นำจำต้องมีศิลปะมีหลัก คือมีเมตตากรุณา ในทุกสรรพสิ่ง มีอาชีวะถูกต้องไม่เป็นโทษเป็นพิษเป็นภัยต่อตนเองและสังคม มีคู่ครองรักยืนยามีความสุขในคู่ครองของตน มีสัตย์ยังจริงแท้ไม่แปรผันในคำพูด พูดอย่างไรให้ทำอย่างนั้น คิดก่อนพูดเสมอ และมีให้แน่ สติมั่นในการดำเนินการต่าง ๆ

ประการที่สอง ศิลปะของผู้นำที่จะขาดเสียมิได้ ซึ่งทางพระพุทธศาสนาจะเรียกว่า ฆราวาสธรรม มี 4 ประการ คือ 1.จริงใจสัตย์ซื่อถือสัจจะ พูดสิ่งใดให้รักษาคำพูดให้ดี มีสัจจะต่อทุกคนต่อตนและต่อสรรพสิ่ง 2.ฝึกหัดข่มจิตเป็นนิสัย ฝึกหัดข่มจิตข่มใจต่อสิ่งยั่วยุต่าง ๆ ที่ อาจจะมากกระทบและเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา 3.อดทนอดกลั้นภายใน มีความอดทนในทุกสภาวะการณที่เกิดขึ้นกับเราหรือผู้ใกล้ชิดเรา 4.ทิ้งไปสิ่งชั่วในตัวเอง คือการละชั่วทำตนเองเคยทำ พัฒนาให้มีสิ่งดี เข้ามาให้ตนอย่างสม่ำเสมอ (สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ)

ประการที่สาม ศาสตร์และศิลป์ของผู้นำอีกประเด็นที่ต้องมีพร้อมและฝึกให้มีได้ คือ อิทธิบาท มี 4 สิ่งที่ฝึกหัดได้ คือ 1.พอใจมั่น คือ ฉันทะ พอใจก่อนที่จะทำสิ่งใดให้รักและพอใจในสิ่งนั้นถึงจะทำออกมาได้ดี 2.ขยันไว้ คือการหมั่นขยันทำกิจการงานต่าง ๆ อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง มีความเพียรพยายามทำให้สำเร็จเสร็จสิ้นสมบูรณ์ 3.เอาใจใส่ คือ การเอาจิตเอาใจไปใส่ในหน้าที่การงานและการดำเนินการต่าง ๆ ไม่ละเลยในหน้าที่ 4.ใช้ความคิด เป็นการใช้ความคิดตรึกตรองให้ข้อแก้ไข การพัฒนาให้สิ่งที่ทำได้ดีขึ้นเรื่อย ๆ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา)

ประการที่สี่ ศิลปะความเป็นผู้นำที่จะทำให้ผู้นำเป็นที่พึ่ง เป็นผู้ใหญ่และเป็นธรรมและทุกคนนั้น คือ พรหมวิหารธรรม 4 อันได้แก่ 1.ปรารถนาดี เมตตาด้วยความจริงใจต่อทุกคนและทุกสรรพสัตว์ 2.มีทุกข์เข้าช่วย คือ กรุณา เมื่อคนรอบข้างมีทุกข์และขอความช่วยเหลือ ช่วยด้านอื่นไม่ได้ ก็สามารถช่วยแนะนำในหนทางที่ดีได้ 3.ยินดีเอออวย คือ มุทิตา พลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ร่วมยินดีเสมอแก่ทุกคนทั้งเหนือ เสมอ และต่ำกว่าตน 4.ช่วยกรรมไม่นำพา อุเบกขา เป็นการวางเฉยในเมื่อทำดีที่สุดแล้วช่วยแล้ว แต่ทุกคนทุกสิ่งล้วนมีกรรมเป็นของของตน ผู้นำที่ดีต้องปล่อยวางและวางเฉยได้ในเหตุการณ์นั้นๆ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา)

ประการที่ห้า คุณธรรมที่จะทำให้เป็นสัตบุรุษหรือคนดี มี 7 ประเด็นที่ผู้นำควรฝึกและไตร่ตรองสม่ำเสมอตามหลักการทางพระพุทธศาสนา คือ สัปปุริสธรรม 7 อันได้แก่ 1.รู้เหตุ รู้จักเหตุของเรื่องแต่เบื้องต้น 2.รู้ผล รู้จักผลเบื้องปลายทั้งหลายสิ้น 3.รู้ตน รู้ว่าตนเป็นใครในแผ่นดิน 4.รู้ประมาณ รู้ประมาณการใช้กินแห่งอินทรีย์ 5.รู้จักกาล รู้กาลทำอะไรให้แบ่งจัด 6.รู้ชุมชน/สังคมบุคคล รู้บริษัทชุมชนจนถ้วนถี่ 7.รู้บุคคล รู้บุคคลถ้วนทั่วทั้งชาติ

ประการสุดท้าย ศิลปะหรือเป็นศาสตร์ในการครองใจคนใกล้ชิด ทั้งผู้ที่สูงกว่าหรือผู้บังคับบัญชา ผู้ที่ต่ำกว่า(ไม่ยอมใช้ค่านี้น่าไร)หรือผู้ใต้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงานร่วมสังคม ศิลปะการครองใจคน ในทางพระพุทธศาสนาจะเรียกว่า สังคหวัตถุ สิ่งที่จะอนุเคราะห์สงเคราะห์ให้แก่กันได้ มี 4 ประการ คือ 1.โอปปาติก อารีย์ มีอะไรก็เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้เกิดมีขึ้นให้แก่กันและกัน 2.วจีไพเราะ วาจาเป็นสิ่งที่สำคัญ ก่อนพูดเราเป็นนายของคำพูด หลังพูดคำพูดเป็นนายเรา ถึงกระนั้นทุกคนต้องการสิ่งที่ไพเราะเสนาะหุ ผู้นำก็ต้องพูดด้วยคำที่ดีวาจาไพเราะ ถึงจะอยู่ในใจคนหรือครองใจคนได้ 3.สงเคราะห์ผู้คน เมื่อมีโอกาสสร้างบารมีให้เกิดขึ้นแก่ตน เมื่อพร้อมผู้นำจะหาโอกาสสร้างสม่ำเสมอ 4.วางตนให้พอดี เสมอต้นเสมอปลายเคยปฏิบัติเช่นไรก็ให้ดำรงการปฏิบัติหรือปรับปรุงให้ดีแล้ว ให้คงอยู่ต่อไป

สรุป

ผู้นำ (Leadership) ผู้นำจำเป็นต้องมีศิลปะการเป็นผู้นำ หรือมีคุณธรรมเบื้องต้นตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ที่จะช่วยในการฝึกในการพัฒนาตน ในการดำเนินการหรือก่อเกิดขึ้นมีในตัวตนของใครคนใดคนหนึ่ง เป็นทั้ง “ศาสตร์” และ “ศิลป์” ที่จะต้องฝึกฝนและทำด้วยจิตใจที่มุ่งหวังแต่ความดีงามให้เกิดมีขึ้นในตน ครอบครัว ที่ทำงาน หน่วยงาน สังคม ประเทศชาติ และสังคมชาวโลกได้ต่อไป

การจะมองเห็นหรือดูออกบอกได้ใช้เป็นในความเป็นผู้นำ หรือที่เรียกว่าศิลปะความเป็นผู้นำ(คุณธรรมเบื้องต้นสำหรับผู้นำ) ดูได้จากบทกวีนี้

“ผู้นำดี..”

สักว่าผู้นำดีดูที่ไหน
ดูที่ใจมีธรรมประจำจิต
หนึ่ง...อดทน..ยิ้มแย้ม..แจ่มเป็นนิตย์
สอง...มีศิริเริ่มเสริมตื่นตัว
สาม...เป็นผู้ขยันหมั่นทำกิจ
สี่...พินิจมอบงานการให้ทั่ว
ห้า...มีเมตตาธรรมประจำตัว
หก...ตรวจทั่วงานที่มอบ..ชอบธรรมเอย.

เอกสารอ้างอิง

- 1.พระมหากำจัด เอกจารี.หมวดธรรมคำร้อยกรอง.มปท.: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก,2561.
- 2.ปัญญานันทภิกขุ. พธรรมนำสุข ส.ค.ส.2561. พิมพ์ครั้งที่ 1.มปท.: เอส.อาร์.พริ้นติ้ง.2561
พิมพ์ที่ เอส.อาร์.พริ้นติ้ง.
- 3.สุรพัศ เจริญวงศ์ สูงวัยอย่างมีสุข. มปท.: สตาร์บูมอินเตอร์พริ้น, ม.ป.ป.